

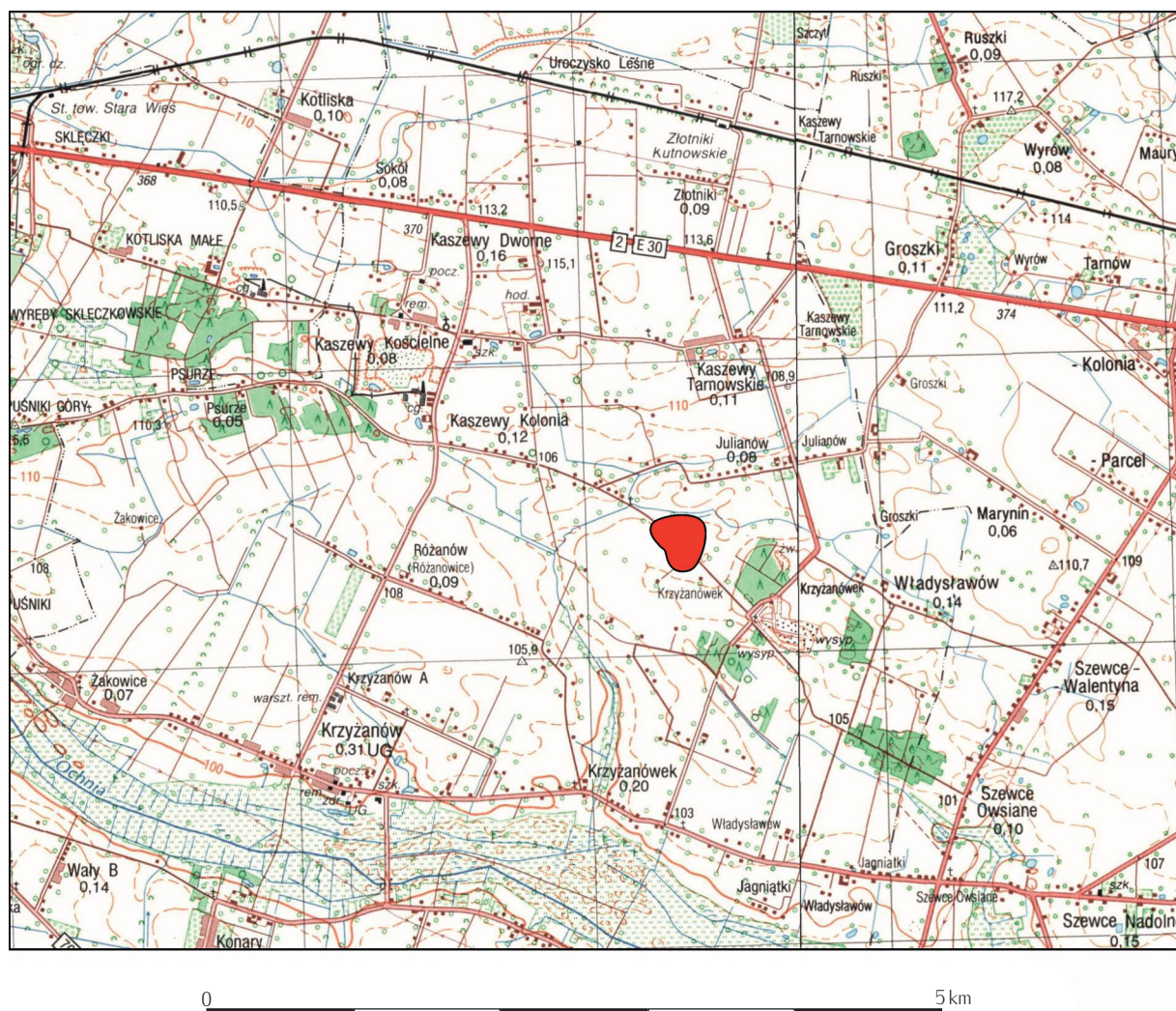
Piotr Papiernik

Wprowadzenie

Prezentowana publikacja jest rezultatem opracowania wyników ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzonych na stanowisku 10 w Krzyżanówku, pow. Kutno, poprzedzających budowę autostrady A-1, w woj. łódzkim. Została ona zrealizowana dzięki dofinansowaniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, w ramach programu Ochrona zabytków archeologicznych, edycja 2021.

Stanowisko 10 w miejscowości Krzyżanówek (gm. Krzyżanów) położone jest w Polsce środkowej, na obszarze Równiny Kutnowskiej. Zajmuje teren wysoczyzny morenowej i stoku doliny denudacyjnej usytuowany na północ od doliny Ochni, lewobrzeżnego dopływu Bzury (ryc. 1). Opisywane stanowisko (arkusz AZP 57-52/27) zostało odkryte w 1999 roku podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w pasie przebiegu autostrady A-1 przez dr hab. M. Rybicką i mgra K. Gowina, a następnie potwierdzone badaniami sondażowymi wykonanymi przez tych badaczy. Ruchomy materiał zabytkowy odkryty podczas powyższych prac pozwolił określić stanowisko jako osadę kultury iwieńskiej, którą należy zbadać wykopaliskowo w pasie przebiegu autostrady A-1.

Wieloletnie prace wykopaliskowe przeprowadziła Fundacja Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego, w imieniu której prace koordynował dr Piotr Papiernik, przy ścisłej współpracy z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, z konsultantem merytorycznym w osobie dyrektora, prof. dra hab. Ryszarda Grygiela. Badania zostały zrealizowane i sfinansowane na podstawie umowy zawartej z Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad (dalej GDDKiA).

Ryc. 1. Krzyżanówek, stan. 10, pow. Kutno, woj. łódzkie.
Lokalizacja stanowiska.

Fig. 1. Krzyżanówek, site 10, district of Kutno, province of Łódź. Location of the site.

Badania ratownicze (ryc. 2) przeprowadzono w trakcie 4 sezonów w latach 2005 – 2008, łącznie obejmujących 19 miesięcy prac terenowych. Wykopaliska realizował zespół badawczy pod kierownictwem dra Jacka Moszczyńskiego z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, w skład którego wchodził następujący archeolog: mgr Rafał Brzejszczak, mgr Izabela Wojtal, mgr Radosław Zdaniewicz, mgr Anna Wybrzak. W trakcie trudnych i złożonych prac terenowych towarzyszył mu zespół dokumentacyjny w osobach mgr Katarzyna Hojna, mgr Andrzej Strugalski oraz Jędrzej Zaorski, student archeologii.

Podczas wykopalisk w pasie autostrady A-1 oraz na terenie towarzyszącego jej wiaduktu, w sumie rozpoznano powierzchnię 580,3 arów (ryc. 2, 4). Obszar badań został pokryty siatką hektarów o numeracji od I do XIII z podziałem na ary (ryc. 3). Brak kolejności w układzie poszczególnych hektarów podyktowany był zwiększaniem się zasięgu stanowiska w trakcie prowadzenia prac terenowych, a także dostępnością terenu wynikającą z procesu wywłaszczeniowego pozyskiwanych gruntów przez GDDKiA. W czasie prac standardowo stosowano moduły wykopów o szerokości 10 m, przebiegających prostopadle do osi pasa autostrady, którymi naprzemian w ciągu kolejnych sezonów odsłaniano i eksplorowano warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne. Zgodnie z metodyką badań autostradowych, warstwę orną usuwano z poszczególnych wykopów mechanicznie, sprzętem ciężkim. Z uwagi na piaszczysty charakter stanowiska, dla ochrony substancji zabytkowej, czynności te prowadzono pod ścisłym nadzorem, pozostawiając co najmniej 5 cm warstwę współczesnej próchnicy użytkowanej rolniczo, którą eksplorowano ręcznie. Prace wykopaliskowe prowadzono metodą warstw mechanicznych o miąższości 10 cm. W ten sposób eksplorowano wszelkie nawarstwienia kulturowe i naturalne, w tym również wypełniska obiektów archeologicznych. Zostały one opisane i zaprezentowane w publikacji w oparciu o jednolitą listę elementów składowych zawartą na ryc. 5. Podstawową dokumentację rysunkową wykonywano w skali 1:20, a plan zbiorczy stanowiska w skali 1:200. Ponadto, rejestrowane nawarstwienia obiektów oraz poszczególnych poziomów eksploracji arów były dokumentowane fotograficznie.

Na przeważającej części stanowiska, poniżej współczesnej oraniny znajdowały się próchniczne nawarstwienia, które w czasie badań identyfikowano jako tzw. warstwę kulturową o miąższości od 10 do 40 cm. Ręczna eksploracja ww. nawarstwień, wymagająca czasochłonnych prac, dostarczyła zdecydowanej większości materiałów zabytkowych, w tym 20103 fragmentów ceramiki i 808 form krzemiennych, które są podstawą prezentowanego opracowania źródeł archeologicznych ze stanowiska 10 w Krzyżanówku.

Wśród odkrytych 1338 obiektów archeologicznych ilościowo przeważały różnego rodzaju jamy osadowe oraz doły posłupowe, jako relikty założeń naziemnych (głównie domów kultury trzcinieckiej), obok których występowały częściowo zagłębione w podłoże póżemianki, budynki z zachowaną warstwą przyziemia, studnie oraz ogniska.

Łącznie na stanowisku pozyskano zbiór 23188 fragmentów ceramiki, 904 przedmiotów krzemiennych, szpilę brązową oraz nieliczne przepalone kości, które są pozostałościami osadnictwa łączonego z mezolitem, kulturą pucharów lejkowatych, kulturą ceramiki sznurowej oraz kulturą trzciniecką. Ponadto odkryto nieliczne materiały związane z późnym paleolitem, kręgiem kultur leśnych, kulturą łużycką, kulturą przeworską oraz z okresem średniowiecza i nowożytności. Opracowanie tych źródeł wykonane przez zespół w składzie Rafał Brzejszczak, Błażej Muzolf, Przemysław Muzolf, Piotr Papiernik, Joanna Wicha stanowi podstawową część prezentowanej publikacji. Jest ona uzupełniona o charakterystykę uwarunkowań środowiskowych położenia stanowiska w Krzyżanówku dokonaną przez Piotra Kittela.

W publikacji znalazły się również wyniki badań i analiz specjalistycznych przygotowanych przez Rafała Brzejszczaka i Joannę Wichę (badania nieinwazyjne stanowiska), Katarzynę Cywę (analiza antrakologiczna), Joannę Kałużną-Czaplińską i Angelinę Rosiak (pozostałości organiczne zachowane w ściankach naczyń), Marcina Krystka (analiza składu chemicznego szpili) oraz Aldonę Mueller-Bieniek i Krystynę Skawińską-Wieser (badania archeobotaniczne makroszczątków roślinnych). Ponadto w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym, metodą AMS wykonano 9 oznaczeń C-14.

Całość materiałów zabytkowych i dokumentacji terenowej pochodzących z ratowniczych badań w Krzyżanówku została zainwentaryzowana do zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, z funduszy Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego.

W tym miejscu, w imieniu Wydawcy pragnę także serdecznie podziękować wykonawcom bardzo licznych ilustracji materiałów zabytkowych: Elżbiecie Górskiej, Przemysławowi Muzolfowi, Radosławowi Zdaniewiczowi i Marcinowi Wiechno.

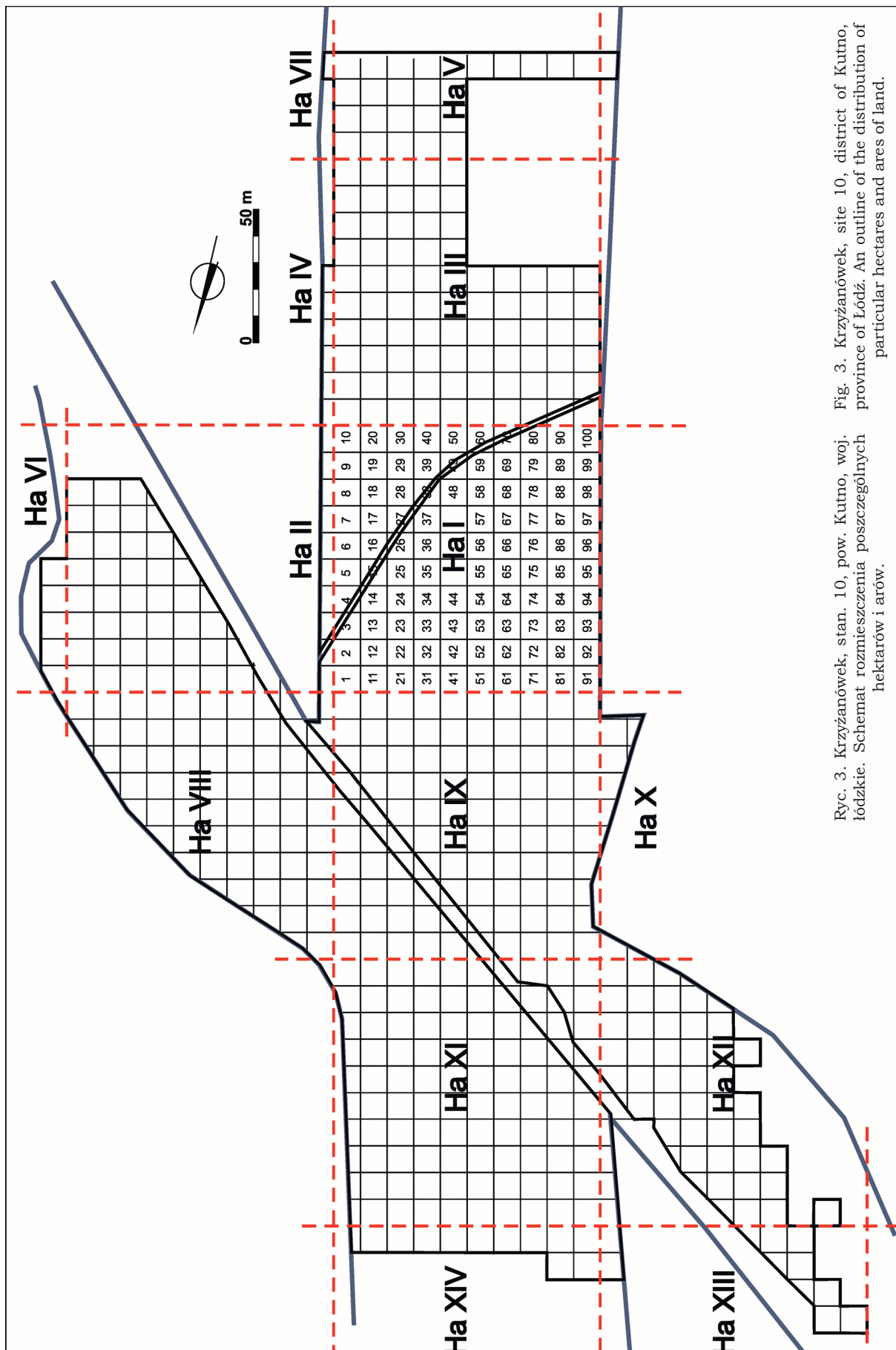

0 1 km

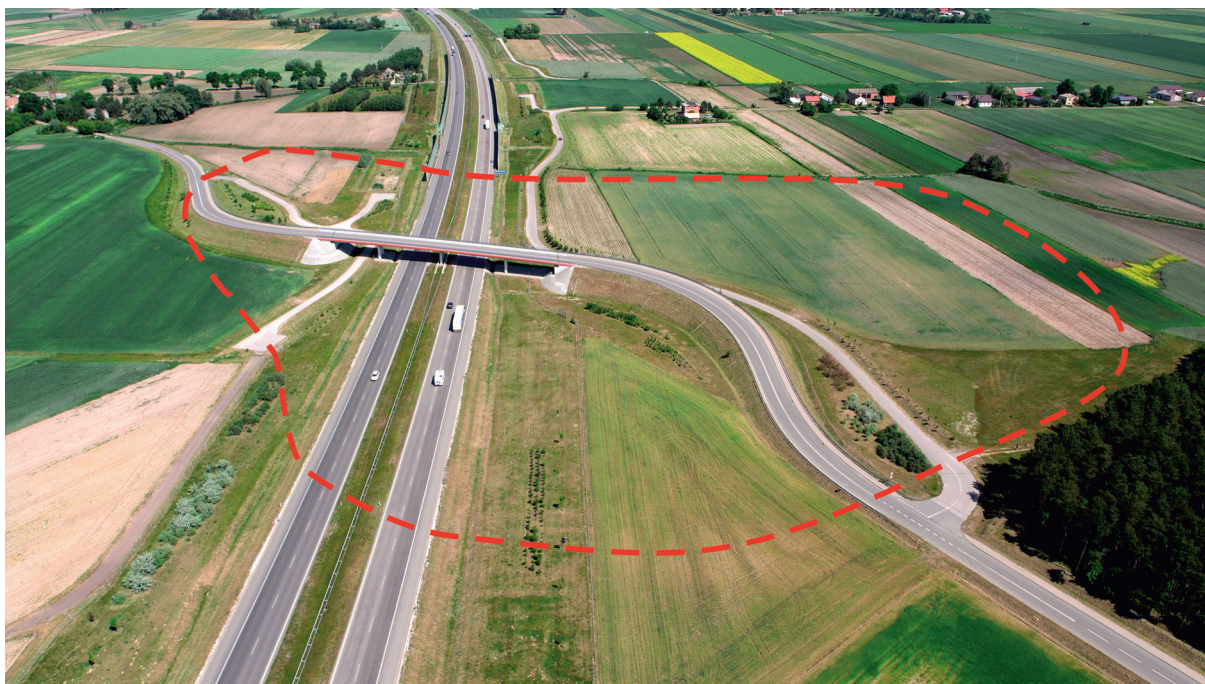
Ryc. 2 Krzyżanówek, stan. 10, pow. Kutno, woj. łódzkie. Lokalizacja stanowiska. 1 – przebieg autostrady; 2 – wykop archeologiczny; 3 – zasięg stanowiska po badaniach nieinwazyjnych..

Fig. 2. Krzyżanówek, site 10, district of Kutno, province of Łódź. Location of the site. 1 – route of the motorway; 2 – archaeological trench; 3 – range of the site following the non-invasive research.

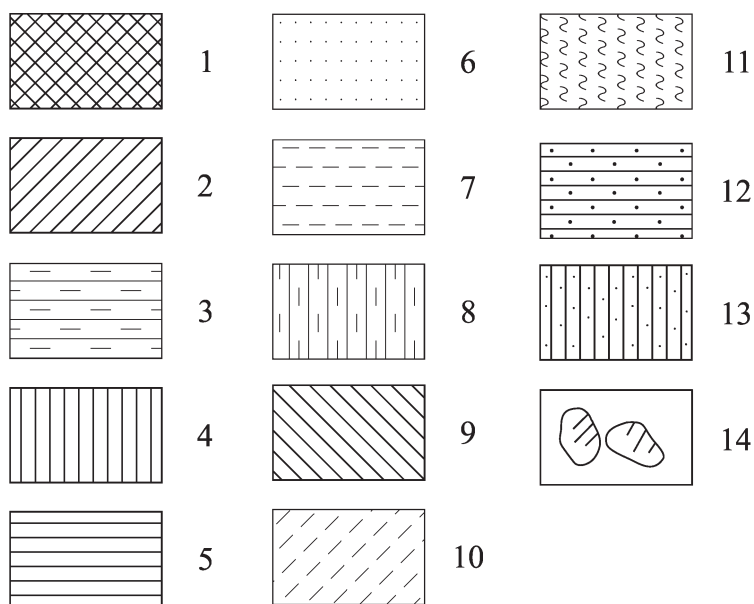
Ryc. 3. Krzyżanówek, stan. 10, pow. Kutno, woj. łódzkie. Schemat rozmieszczenia poszczególnych hektarów i arów.

Fig. 3. Krzyżanówek, site 10, district of Kutno, province of Łódź. An outline of the distribution of particular hectares and ares of land.

Ryc. 4. Zdjęcie lotnicze stanowiska z 2021 roku.

Fig. 4. Aerial photo of the site from 2021.

Ryc. 5. Legenda do planów obiektów: 1 – spalenizna; 2 – piasek z domieszką ciemnoszarej próchnicy; 3 – piasek z domieszką szarobrunatnej próchnicy; 4 – ciemnoszara próchnica z piaskiem; 5 – szara próchnica z piaskiem; 6 – jasnożółty piasek z niewielką ilością szarej próchnicy; 7 – piasek z domieszką jasnoszarej próchnicy; 8 – brunatna próchnica z piaskiem; 9 – piasek z domieszką jasnobrunatnej próchnicy; 10 – piasek z domieszką brunatnej próchnicy; 11 – szara glina; 12 – piasek z domieszką szarej próchnicy i niewielką ilością węgla drzewnych; 13 – ciemnoszara próchnica z węglami drzewnymi; 14 – kamienie.

Fig. 5. Legend on the map with features: 1 – burning; 2 – sand with the admixture of dark grey humus; 3 – sand with the admixture of grey-brown humus; 4 – dark grey humus with sand; 5 – grey humus with sand; 6 – light yellow sand with a small amount of grey humus; 7 – sand with the admixture of light grey humus; 8 – brown humus with sand; 9 – sand with the admixture of light brown humus; 10 – sand with the admixture of brown humus; 11 – grey clay; 12 – sand with the admixture of grey humus and a small amount of charcoal; 13 – dark grey humus with charcoals; 14 – stones.

